

შაჰ თამაზ I-ის სამეფო ტახტის მემკვიდრეები
სპარსულ წერილობით წყაროთა შუქზე
THE SUCCESSORS OF SHAH TAHMASP I'S THROWN IN
THE LIGHT OF THE PERSIAN WRITTEN SOURCES

ნანა გელაშვილი
Nana Gelashvili

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ირანი, ყიზილბაში, ჰეიდარი, შაჰი
Keywords: Iran, Qizilbash, Heidar, Shah

სეფიანთა დინასტიის მონარქებს შორის, შაჰ თამაზ I ყველაზე დიდხანს – ნახევარი საუკუნე – იმყოფებოდა სამეფო ტახტზე (1524-1576). თავისი ზეობის უმეტესი ნაწილი მან უზბეკებთან და ოსმალეთის იმპერიასთან ომებში გაატარა. თავისი ზეობის ბოლო წლებში კი მას სასახლის კედლები არ დაუტოვებია და პასიურ ცხოვრებას ეწეოდა. ამით სარგებლობდნენ ყიზილბაშური ტომების ამირები, რომლებიც ერთმანეთს ებრძოდნენ, რათა სამეფო ტახტისკენ გზა გაეკაფათ თავიანთი რჩეული კანდიდატისათვის. აღნიშნულ პროცესებს სისხლიანი ტრაგედიები, დრამატული მოვლენები და ბევრი მსხვერპლი ახლდა თან.

წარმოდგენილ ნაშრომში სწორედ ამ პერიოდის მნიშვნელოვან ისტორიულ მოვლენებსა და მათ შედეგებზეა ყურადღება ფოკუსირებული, რაც ეყრდნობა XVI-XVII საუკუნეების სპარსულ, ქართულსა და ევროპულ საისტორიო წყაროთა მონაცემებს. მათი ურთიერთშეჯერებისა და კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე, გამოტანილია სათანადო დასკვნები.

მიუხედავად იმისა, რომ თავისი ზეობის ბოლო წლებში მოხუცი შაჰ თამაზი ხშირად ავადმყოფობდა, ის მაინც არ აჟღერებდა სამეფო ტახტის მემკვიდრის სახელს. ტახტის დასაკავებლად კი სამი სავარაუდო კანდიდატი იკვეთებოდა: უფროსი ვაჟი - მოჰამადი, მომდევნო – ისმაილი და უმცროსი – ჰეიდარი, რომელიც შაჰს ქართველი სულთან-ზადე ხანუმისგან ჰყავდა. რამდენადაც მოჰამადი სუსტი ჯანმრთელობისა იყო, თან თითქმის უსინათლოც, მას ტახტის მემკვიდრედ არავინ მოიაზრებდა. ისმაილი იმხანად ხანგრძლივ პატიმრობაში იმყოფებოდა (1556 წლიდან). მიუხედავად ამისა, ყიზილბაშურ ტომთა ნაწილი და ჩერქეზი დიდებულები მის გამეფებას აპირებდნენ. ასე რომ, არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, სამეფო ტახტის ყველაზე რეალურ კანდიდატად ჰეიდარი ჩანდა. საისტორიო წყაროთა ცნობით, ჰეიდარის გამეფების მომხრეთა შორის, ზოგიერთ ყიზილბაშურ ტომთან ერთად, იყვნენ მისი ნათესავები დედის მხრიდან – ირანში აღზევებულ ქართველთა პოლიტიკური ელიტა. თუმცა, შაჰ თამაზის გარდაცვალების ღამეს (1576 წლის 14 მაისი) ჰეიდარი ვერაგულად იქნა მოკლული მოწინა-

აღმდეგე დაჯგუფების მიერ. ამის შემდგომ ისმაილის მომხრე ყიზილბაშებმა და ჩერქეზებმა ისმაილი ციხიდან გაათავისუფლეს და გაამეფეს. მისი ხანმოკლე ზეობა დესპოტიზმითა და ტირანიით აღინიშნა. ამას ზედ დაერთო მისი ანტიშიიტური იდეოლოგიური კურსი. შაჰ ისმაილ II სწორედ თავის განსხვავებულ რელიგიურ პოლიტიკას ემსხვერპლა კიდეც – ის ნარკოტიკებით მოწამლეს.

ბედის ირონიით, სეფიანთა სახელმწიფოს შაჰი მოჰამად ხოდაბანდე გახდა. უნიათო შაჰის ხელში ქვეყანა ქაოსმა და განუკითხაობამ მოიცვა. პერმანენტულ შიდა ომებს ახალ რეალობაში ზედ ერთვოდა დაპირისპირება ყიზილბაშურ ტომებსა და ირანულ არისტოკრატიას, ასევე სხვა ეთნიკურ და პოლიტიკურ ძალებს შორის. ამ უკანასკნელთა შორის განსაკუთრებით გამოირჩეოდა ირანში აღზევებული ე. წ. მესამე ძალა –კავკასიური ეთნიკური ელემენტი ქართველებისა და ჩერქეზების სახით. ირანში არსებული მძიმე ვითარებით ისარგებლა ოსმალეთის იმპერიამ და 1578 წლის გაზაფხულზე ოსმალთა არმია საქართველოსკენ დაიძრა, რითაც ირან-ოსმალეთის ახალი ომი (1578-1590) დაიწყო.

ლიტერატურა:

- გელაშვილი, ნ. (2008). უფლისწული ჰეიდარი - შაჰ თამაზ I - ის ძე. აღმოსავლეთი და კავკასია, #6, 56-60, თბილისი: გამომცემლობა „ჰოროსი XXI“. ISSN 1512 1606
- ნიუმანი, ა. – Newman, A. (2006). Safavid Iran, Rebirth of a Persian Empire. London – New York: Publish House “I.B. Touris and Co Ltd”. ISBN 9781 84511 8303
- სეივორი, რ. – Savory, R. (2007). Iran under the Safavids. London – New York: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-04251-2
- შერეფ-ხან ბითლისი - Шараф-хан Бидлиси (1976). Шараф-наме, т.II. Перевод, предисловие, примечания и приложения Е. И. Васильевой. Москва: «Наука».

Among the monarchs of the Safavid Dynasty, Shah Tahmasp I was on the throne for the longest period - half a century (1524-1576). He spent most of his rule in wars with Uzbeks and the Ottoman Empire. However, during the last years of his reign, he did not leave his palace and led a passive life. The amirs of the Qizilbash tribes were skillfully using these circumstances, struggling against each other to open the way towards the royal throne for their candidates. The mentioned processes were accompanied by many casualties, bloody tragedies of the opposing forces, as well as other dramatic events.

In the presented work the attention is focused exactly on the most significant historical events of this period and their results, which are examined based on the data of XVI-XVII centuries historical sources (Persian, Georgian, European). On the basis of their comparison and critical analysis, appropriate conclusions are drawn.

In spite of the fact that in the last years of his rule old Shah Tahmasp I was often ill, he was not declaring the name of the successor to the royal throne. Among surviving princes, there were three possible candidates, who could occupy the Shah's throne: Mohammad - the eldest son, the following - Ismail and Heidar, the youngest, which Shah had with the Georgian wife Sultan-Zade Khanom. As Mohammad had weak health and was almost blind, nobody considered him as a successor to the throne. Ismail was in prison for a long time (from 1556). Despite this, a group of Qizilbash tribes and Circassian noblemen were going to enthrone Ismail. In the current situation, the most real candidate for the throne seemed to be Heidar. According to the historical sources, among supporters of Heidar's enthronement, together with some of Qizilbash tribes, were his relatives from his mother's line - Georgian political elite, elevated in Iran. However, on the night of Shah Tahmasp's death (May 14, 1576) Heidar was killed treacherously by the opposed grouping.

After that, Ismail's supporter Qizilbashs and Circassians released him from prison and Ismail took over the Shah's throne. His short term rule was distinguished by despotism and tyranny. Moreover, he had an anti-Shiitic ideological course - Shah Ismail II fell victim to his religious policies- he was poisoned with drugs. By the irony of fate, the following Shah of Safavid state became Mohammad Khod-

abandeh. In the hands of the weak-willed Shah, chaos and disorder swept over the State. In the new reality, oppositions between Qizilbash tribes and Iranian aristocracy on the one hand and those between other ethnic and political forces were added to the permanent internal wars.. Among the latter, a Caucasian ethnic element, formed from Georgians and Circassians, the so- called third force was particularly active and promoted in Iran –. The Ottoman empire profited by the hard situation of Iran and in spring of 1578, the Ottoman army started movement towards Georgia, beginning a new Iran-Ottoman war (1578-1590).

References:

- Gelashvili, N. (2008). Uplistsuli heidari – shah tamaz I-is dze. [Prince Heidar – the Son of Shah Tahmasp I]. “The Orient and the Caucasus”, #6, 56 – 60. Tbilisi: Publishing House “Horosi XXI”.
- Newman, A. (2006). Safavid Iran, Rebirth of a Persian Empire. London – New York: Publish House “I.B. Touris and Co Ltd”.
- Savory, R. (2007). Iran under the Safavids. London – New York: Cambridge University Press.
- Sharaf – Khan Bidlisi (1976). Sharf – name, t. II. Perevod, predislovie, primechania i prilozhenia E. I. Vasilievoj. [Sharaf – Kan Bidlisi. Sharaf – name, vol. II. Translation, introduction, notes and appendicated by E. I. Vasilieva. Moscow: Publishing House “Nauka”.

**„პარგი საეშმაკო“ - უცნაური ოქსიმორონი და
შოთა რუსთაველის პლატონური ხედვა ეროსზე
“GOOD DEMONIC” - AN ODD OXYMORON AND SHOTA
RUSTAVELI’S PLATONIC VISION OF EROS**

**ლევან გიგინეიშვილი
Levan Gigineishvili**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: ოქსიმორონი, პროკლე, პლატონური,
ნეო-პლატონური, იოანე პეტრიწი.

Keywords: Oxymoron, Proclus, Platonic, Neo-Platonic, Ioane Petritsi.